

תמצית משנה ברורה

סימן קמ"ג ד' – קנ"ג ו'

מיועד לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

דין ס"ת שנמצאה בו טעות

דעת רוב הפוסקים שס"ת שחטרה בו אפי' אות אחת, או שיש בו טעות, פסול לקרות בו, ומה שכבר קראו בו כמאן דלייתא וצריכים לחזור ולקרות.

דעת מקצת פוסקים שאפי' אם חסרים כמה פסוקים, וכ"ש בטעות בעלמא, אף שלא חשיב ס"ת לענין מצות כתיבת ס"ת, מ"מ מותר לקרות בו אם אין לו אחרת.

ופסק השו"ע שאין לקרות בס"ת זה אפי' אם אין לו ס"ת אחר, אבל לענין מה שכבר קראו בו א"צ לחזור, ואם לא גמרו את הקריאה ממששים בס"ת כשר ממקום שפסקו (אפי' הטעות היא לפני המקום שפסקו), והעולים לס"ת הפסול מצטרפים למנין שבעה בשבת או ג' בשני וחמישי (ומ"מ טוב שיקראו ז' קרואים בס"ת הכשר), ואם עדיין לא בירך ברכה אחרונה לא יברך אפי' כבר קראו בו הרבה פסוקים, אלא יוציאו ס"ת אחר ויקרא בו ממקום שפסק ג' פסוקים ויברך עליו רק ברכה אחרונה. (ודלא כהמרדכי דס"ל שיברך על הפסולה ברכה אחרונה, ויפסיק מיד, ואם אינו יכול להפסיק שם (כגון שלא קרא ג' פסוקים או שהוא ב' פסוקים סמוך לפרשה), יקרא הטעות בע"פ וימשיך לקרוא בפסולה ויברך ברכה אחרונה, וכן בר"ח אם טעה ברביעי יגמור הקריאה בס"ת הפסול ויברך ברכה אחרונה, והמ"א הכריע כדעת המרדכי). ואם נמצאה הטעות בין ברכה ראשונה לקריאה לדעת השו"ע א"צ לחזור ולברך על הכשרה אם לא הפסיק בשיחה בינתיים, ומקום שנהגו לחזור ולברך אין למחות בידם.

והכרעת הרמ"א שאם הוא במקום שאינו יכול להפסיק (כנ"ל) לא יברך ברכה אחרונה על הפסול, אלא יגמור הקריאה בס"ת הכשר ויברך ברכה אחרונה, ואם הוא יכול להפסיק, יברך על הפסולה ברכה אחרונה. ודעת התשב"ץ והגר"א שצריך לחזור לראש בס"ת הכשר, וכן היה המנהג בדורות הראשונים כמנהג קהילות.

ועכשיו נוהגים שלא לחזור על מה שקראו, יש נוהגים כהשו"ע והכרעת הרמ"א, ויש נוהגים כהמרדכי, וכל אחד יש לו על מי לסמוך, ובמקום שאין מנהג יש לנהוג כשיטת השו"ע והכרעת הרמ"א. ואם נהגו שלא להמשיך לקרות ולא לברך אחריה בס"ת הפסול, אלא לגלות את הפסול ולברך על הס"ת הכשר ברכה לפני, יש להם על מה שיסמוכו, וא"צ להתחיל מתחילת הפרשה אלא מתחילת מה שהתחיל העולה שנמצאה אצלו הטעות, ויקראו עוד ג' פסוקים שלא קראו בס"ת הפסול.

אם נמצאה הטעות באמצע השביעי, לדעת המ"א יגמור את הקריאה ויברך לאחריה, ויעלה לו גם למפטי, ויאמר הקדיש אחרי ההפטרה, ודעת הרבה אחרונים שגם אם הטעות בשביעי הדין כמו שנמצאה טעות בשאר העולים וכן"ל, ומשמע מהמגן גבורים שכן יש לנהוג אא"כ נהגו כהמ"א.

אם נמצאה הטעות אחרי שקראו ז' קרואים אך לא גמרו את הקריאה, יוציא ס"ת אחר ויקראו בו בברכה ויכולים להוסיף בו כשאר שבתות. ואם כבר גמרו את הפרשה אך לא קראו מפטי, אין להוציא ס"ת אחר בשביל המפטי, וסומכים על העולה אחרון שהרי מפטי עולה למנין ז', ויאמר את הקדיש אחרי הברכות שאחריה ההפטרה, ואם כבר אמרו קדיש

יקראו למפטי ג' פסוקים בס"ת הפסול בלי ברכות, ולא יאמר עוד קדיש אחרי ההפטרה. אם נמצאה הטעות באמצע המפטי, אם זה קרה בשבת יגמור את הקריאה ולא יברך אחריה, ואם זה קרה ביו"ט וכדו' שהמפטי הוא לחובת היום, יוציא ס"ת אחר כמו שנמצאה טעות באמצע הקריאה.

מה נקרא טעות

טעות גמורה- הדינים הנ"ל הם דווקא בטעות גמורה, כגון תוספת תיבה או חסרון תיבה, קרי במקום כתיב, פתוחה או סתומה במקום שאין צריך או שחיסרה, ב' תיבות קרובות שתינוק (דלא חכים ולא טיפש, וכן להלן) קוראם כתיבה אחת, או להיפך, או שכתב כדרלעומר או פדהצור או אליצור או עמינדב שהם תיבה אחת וכתבם בב' שיטות.

נמחקו קצת אותיות- אם תינוק יכול לקרותם א"צ להוציא אחרת ומותר אפי' לכתחילה. ואם הוסר מראה השחור ונשאר מראה אדמדם י"א דפסול ויש חולקים, ואין להחמיר בזה לענין להוציא ס"ת אחר.

נקרעו התפירות- אם נשאר חמש או שש תפירות כשר אפי' אם הרוב נקרעו, ואם נשאר פחות יש להוציא ס"ת אחר, אמנם אם זה בחומש אחר אינו פוסל.

נדבקו אותיות- אם נדבק לכל אורך האות, או שנשתנתה צורת האות, או שכתב ד' במקום ר' וב' במקום כ' צריך להוציא ס"ת אחר, אפי' אם נתקלקלה אות השימוש שאינה משורש התיבה. ואם יש רק מעט דבק ולא נשתנתה צורת האות וניכרים היטב, אין להוציא ס"ת זו לכתחילה, ואם נמצאה הטעות באמצע הקריאה, אם נדבקה סוף האות והוא בחול שאפשר לגרר ונקל לעשותו בשנת הקריאה, יגרר ואח"כ ימשיך לקרוא, ואם אין שם מי שיגרר כראוי ויש טירחא דציבורא לחזר אחר אדם כזה, או שזה בשבת שא"א לגרר מותר לקרות בו כך. ואם נדבקה אמצע האות באופן שחלק מהאות נכתב בפסול צריך להוציא ס"ת אחר אף אם לא נשתנתה צורת האות, ויש מקילים אם לא נשתנתה צורת האות, ויש לסמוך על זה בשעת הדחק.

יש בזה פרטי דינים בזה ואכמ"ל, ונקוט כלל זה בידך שבמקום שהוזכר בהלכות ס"ת פסול ודאי יש להוציא אחרת, ובמקום מחלוקת הפוסקים יש להקל.

חסרות ויתרות וכדומה- ואם יש בס"ת חסרות ויתרות של ו' או י' ולא נשתנה הענין או המבטא, דעת הב"י שאף בזה צריך להוציא אחרת, והאגור סובר שאפי' בטעות גמור א"צ להוציא אחרת, והכרעת הרמ"א שבחסרות ויתרות א"צ להוציא אחרת, וכן אם החליף אותיות גדולות וקטנות, או ע' או פ' הפוכות או כפופות, או שחסר הנקודות שיש בס"ת לפעמים, א"צ להוציא אחרת. אמנם אם נשתנה המבטא אע"פ שלא נשתנה הענין (אפי' כתב רחבה במקום רחבו), או שנשתנה הענין אע"פ שלא השתנה המבטא, צריך להוציא אחרת.

אם אין באותו ישוב ס"ת כשר אלא ס"ת פסול או חומשים העשויים בגלילה, לדעת השו"ע (סעיף ב' ג')

אין מברכים עליו, ונכון לקרות בחומשים בלא ברכה, ולא יקרא לעולים בשם, אלא הש"ץ יקרא הכל בקול רם לפנייהם. והרמ"א (סוף סעיף ד') הביא ב' דעות בזה, והאחרונים סתמו שלכתחילה לא יוציאו ס"ת כזה אפי' לחובת היום, אבל אם נמצאה הטעות באמצע הקריאה, ואין שם ס"ת אחר, י"א שיגמרו ז' קרואים בברכה, והמפטי יהיה השביעי, ויאמרו הקדיש אחרי ההפטרה, וי"א שימשיכו לקרוא ולהעלות לתורה בלא ברכות, והעולה שאצלו נמצאה הטעות לא יסיח דעת אלא יקרא עמהם בלחש, ובגמר הפרשה יברך ברכה אחרונה, ויאמר ההפטרה בברכותיה, וי"א שיאמר ההפטרה בלי ברכות. ואם נמצאה הטעות בשלישי או בשאר העולים אחרי שברכו ברכה אחרונה, יקרא הקורא שאר הפרשה בלא ברכה, וי"א שעדיף שיעשה זאת לפני העולה הזה, אבל אינו מוכרח.

וכתב הרמ"א שאם יש ס"ת שלם אך יש בו טעות ויש בו חומש אחד שאין בו טעות יש להקל לקרות באותו חומש בברכה, ויש מפקפקים בזה, ומ"מ הנהג להקל בזה אין למחות בידו.

אם אין בבית הכנסת אלא אחד שיודע לקרות, יברך ויקרא כמה פעמים כמנין העולים של אותו היום, ואיירי שהאחרים אינם יודעים לקרוא אפי' אחרי הש"ץ, וזה לדעת השו"ע, אבל לדעת הרמ"א לעולם יקראו ז' קרואים והש"ץ יוציאם בקריאתו.

סימן קמ"ד:

באיזה אופן מותר לדלג בתורה ובנביא

בתורה- אין מדלגים בקריאת התורה (וזה שייך בשני חמישי או ביו"ט או בשבת אפי' ע"מ להשלים אח"כ מה שדילג), ודווקא בשני עניינים כדי שלא לבלבל דעת השומעים, שהרי דברי התורה הם אזהרות וענשים ומצוות, וצריך להתבונן בהם כדי שיכנסו ללב, אבל בענין אחד מדלגים, ואפי' ב"אחרי מות" וב"אך בעשור" שיש הפסק רב ביניהם מותר לדלג ולקרותם יחד, וכן בפרשת "ויחל" הנקראת בתענית ציבור, אבל אסור לקרות בעל פה אפי' תיבה אחת.

בנביא- מדלגים בנביא אפי' בשני עניינים או בענין אחד בשני ספרים, וכאשר מדלג לא ישהה באופן שיעמדו הציבור בשתיקה, אלא יסמן ויחפש מהר את הפסוקים השיכים להפטרה זו, או שהוא קורא בספר הפטרות (הפטרה זה לשון "סילוק" תפילת שחרית). אבל לא ידלג בשני עניינים שהם בשני ספרים (ותרי עשר חשוב כספר אחד), וכן לא ידלג למקום מוקדם יותר בספר ואפי' הם סמוכים זה לזה, י"א שאיסור זה הוא אפי' בנביא אחד, וי"א דווקא מנביא לנביא אבל בנביא אחד אם זה סמוך ולא יצטרכו הציבור לעמוד בשתיקה מותר (ולענין זה תרי עשר אינו כנביא אחד), והפמ"ג מתיר לדלג למפרע בענין אחד בנביא אחד.

אם מדלגים כשיש חתן או בר"ח- כתב השו"ע שנוהגים בשבת שיש חתן לקרוא אחרי ההפטרה

"שוש אישי" ובשבת שלמחרתה ר"ח "מחר חודש", ואין למחות בידם, שכיין שבזמננו ההפטורות כתובות בקונטרסים או בחומשים, הרי יכול לעשות סימן שימצאם מהר. והרמ"א כתב שהיום אין נוהגים לדלג מנביא לנביא כלל.

מתי גוללים את הס"ת מפרשה לפרשה- אין גוללים ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור, אא"כ יש רק ס"ת אחד וצריכים לקרוא בב' עניינים, ואם יש ב' ס"ת גללו את השניה כשקוראים בראשונה, ועדיף שיגללו בזמן פסוקי דזמרה.

קריאה בכמה ספרי תורה- אין קוראים לאדם אחד בשני ס"ת, אפי' אם הס"ת השני כבר גלול למקום שקוראים בו, אמנם במנין אחר מותר לעלות אפי' בס"ת אחר. ואם אין אחר שיועד להפטיר יגללו את הס"ת הראשון לאותו מקום. ואם רוצה לקרוא בס"ת השני למי שכבר עלה לפני העליה האחרונה, המ"א מתיי, והב"ח אוסר, והא"ר מצדד כהב"ח, אך כתב שבשמח"ת מותר לקרוא לחתן בראשית מי שכבר עלה בס"ת הראשון. ומותר לקרוא לב' או ג' בני אדם בב' או ג' ס"ת, ואפי' בענין אחד.

סימן קמ"ה:

סדר התרגום- בימי חכמי הגמ' היו נוהגים לתרגם לארמית כדי שיבינו העם. ולא יקרא לתורגמן יותר מפסוק אחד, ולא יתרגם עד שסיים הקורא את הפסוק, ולא ימשיך לקרוא עד שסיים המתרגם, ולא יגביהו קולם זה יותר מזה, ולא יסייע הקורא למתרגם, ולא יתרגם גדול לקטן אלא קטן מתרגם לגדול. ובזמננו אין נוהגים לתרגם כיון שאין מבינים אותו, אמנם גם עתה יש רשות לתרגם אלא שאינו מעכב.

סימן קמ"ו:

יציאה בזמן קריאת התורה- אסור לצאת מבית הכנסת בזמן שהס"ת פתוח, ואפי' לא התחילו לקרות, (ומלשון הרמב"ם משמע שאין האיסור אלא אחרי שהתחילו לקרות), ועל היוצא נאמר "ועוזבי ד' יכלו" ואפי' נשארו עשרה והוא כבר שמע קריאת התורה, ובין גברא לגברא מותר לצאת באקראי לצורך גדול, אם כבר שמע קריאת התורה, או שדעתו לחזור מיד, י"א שיכול לצאת גם בזמן הברכה, וי"א שימתין עד אחרי הברכה.

דיבור בזמן קריאת התורה

משעה שהתחיל הקורא לקרות בס"ת, וי"א משעה שנפתח הס"ת כדי לברך, אסור לדבר אפי' ד"ת, ואפי' לפרש דבר תורה או להורות הלכה לשואל אסור שהי יכול להורות אחר, ואפי' השלים את הפרשה שניים מקרא אחד תרגום, או שכבר שמע קריאת התורה.

י"א שדווקא בקול אסור אבל מותר ללמוד בלחש ותמה השבלי הלקט שהרי גם הוא מחויב לשמוע קריאת התורה, וכתב הביאור הלכה דלולא דמיתפינא י"ל דאירי דווקא כשכבר שמע קריאת התורה, וצ"ע, ובפסקי הרא"ש משמע קצת דמותר בלחש רק למי שתורתו אומנותו ופטר מקריאת התורה, ונראה דאירי דווקא כשיש עשרה בלעדיו שמקשיבים לקריאת התורה.

וי"א שאם יש עשרה שמקשיבים לקריאה מותר ואולי גם זה איירי רק אם הוא כבר שמע קריאת התורה.

וי"א שאפי' אם יש עשרה אין מותר אלא למי שתורתו אומנותו אינו מבטל שום שעה מלימודו, וכתב הא"ר שהשתא אין לנו מי שנחשב תורתו אומנותו לענין זה.

וי"א שאם לפני קריאת התורה החזיר פניו והתחיל ללמוד אינו מחויב להפסיק, אבל אם לא התחיל אסור גם אם תורתו אומנותו.

לאפרושי מאיסורא מותר בקצרה אם א"א ברמיזה.

בין גברא לגברא ג"כ אסור שמא ימשיך, והב"ח מיקל בלימוד, והא"ר מצדד שעם אחרים אין להקל, ובינו לבין עצמו אין למחות ביד המיקל, ולהורות הלכה לפי שעה מותר.

קריאת שניים מקרא ואחד תרגום מותרת בזמן קריאת התורה, אע"פ שאינו קורא ממש בפסוק שהש"ץ קורא, ויקרא בלחש כדי שלא יבלבל דעת השומעים, והמ"א כתב שההתיר בזה הוא גם אם אין עשרה שמקשיבים לקריאת התורה, כיון שגם הוא עוסק באותו ענין, והביאור הלכה מצדד לאסור כשאין עשרה, לא מביעא להסוברים שמי שישן או אינו שומע אינו מצטרף לעשרה לגבי תפילה, אלא אפי' לסוברים שלענין תפילה מצטרף, י"ל דבקריאת התורה לא, וכמו שמצינו שלענין תפילה מצטרף מי שיושב ועוסק בתורה, ולקריאת התורה אינו מצטרף. ונכון למדקדק בדבריו שבכל הפרשיות יכוון דעתו לשומעם מפי הקורא, ולא יקרא אפי' שניים מקרא ואחד תרגום, והפר"ח והגר"א כתבו דמעיקר הדין אסור, אלא צריך לשתוק ולשמוע את הקריאה מהש"ץ, (ומ"מ בין גברא לגברא מותר לקרוא שמו"ת או פירוש רש"י), והמ"א וכמה אחרונים כתבו שנכון לקרוא יחד עם הש"ץ מילה במילה, דבלא זה א"א לכוון ולשמוע.

מכאן תוכחת מגולה למפקירים את נפשם ומדברים דברים בטלים בזמן הקריאה, דזה אסור אפי' בין גברא לגברא, וכ"ש כשהספר פתוח, וגדול עונו מנשוא, ויכול לעבור בזה על "ולא תחללו את שם קדשי" ומצוי שיכשל גם בלשון הרע ורכילות, וכן יש איסור לדבר שיחה בטלה בבית הכנסת, ותפילתו נעשית מתועבת ע"ז, ואשרי מי שנותן כבוד לתורה.

פרשת זכור או פרה אין שייך בהם כל הקולות הנ"ל, לפי שהם בעשרה מדאורייתא, וי"א שפרשת פרה דרבנן, ומ"מ מסתברא שגם לדבריהם אין מקילים בהם את הקולות הנ"ל.

בהפטרה ג"כ שייכים הדינים הנ"ל, וצריך לכוון גם לברכות המפטיר ולענות אחריהם אמנ.

עמידה בזמן קריאת התורה- כתבו השו"ע שא"צ לעמוד בזמן הקריאה, וכן פסקו הפר"ח והגר"א, והרמ"א כתב שיש מחמירים לעמוד, והב"ח כתב שגם לדבריהם אינו חובה אלא שראוי להדר ולעמוד, מפני שצריך להעלות בדעתו כאילו מקבלה באותה שעה מהר סיני, ואם הוא חלש וכשעומד אין דעתו מיושבת היטב, יש לו לשבת. ובין גברא לגברא לכו"ע מותר לשבת.

סימן קמ"ז:

נגיעה בספר תורה- אסור לאחוז את הס"ת ערום בלא מטפחת (והעושה כך אין לו שכר על המצוה שעשה, ויש לזיזהר בזה בזמן ההגבהה או הגלילה), ואסור אפי' נגיעה בעלמא, ואפי' אם נטל ידיו, וכשיש צורך וא"א באופן אחר מותר, אך טוב שיטול ידיו תחילה, ובעמודי הס"ת מותר לאחוז בלא מטפחת, ויש שמחמירים גם בזה, ובמקום שלא נהגו כך המחמיר יעשה בדעת שלא ירגישו, משום יוהרא.

נגיעה בשאר כתבי הקודש- אם הם כתובים אשורית על הקלף ובדיו כמו ס"ת, וי"א שגם בהם אסור, ולא נהגו כן, וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו, אבל כשנטל ידיו אין להחמיר בזה. וכתבי הקודש שאינם כתובים כמו ס"ת מותר גם בלי נטילה, אך יש להחמיר אם יודע שנגע במקום הטינופת.

הגבהת וגלילת הס"ת

מי יגביה את הס"ת- כתב השו"ע שהגדול שבעולים לתורה יגלול (והיינו יגביה) את הס"ת, והוא נוטל שכר כנגד כולם, וי"א שהגדול שבבית הכנסת גולל אע"פ שלא עלה לתורה, וכן המנהג. ועכשיו נהגו שלא לדקדק לתת לגדול אלא מכבדים בזה גם אנשים בינוניים משום דרכי שלום. ורגילים לקנותו בדמים

יקרים כדי לחבב המצוה, והקונה קודם לגדול, ואם אף אחד לא קנה ראוי לגבאים לכבד את הגדול, ואם יש ב' יארציית ואחד עלה לתורה, יתנו לשני הגבהה. ואין לכבד בהגבהה למי שידין ורותנין, או לזקן ותש כח, וגם האיש עצמו צריך להמנע מלעשות הגבהה.

מי יגלול את הס"ת- מצות גלילה אף כי רבה היא נהגו לכבד בה גם קטנים שיש בהם דעת להבחין ענין דבר שבקדושה כדי לחנכם.

אין הגולל יכול למחות ביד מי שמושיט לו את המעילים אע"פ שקנה את הגלילה.

הגבהה עדיפה מגלילה, וגלילה עדיפה מהושטת המעיל.

צורת הגלילה- יעמיד את הספר תורה כנגד התפר, כדי שאם יקרע יקרע התפר. ויהיה הכתב כנגד המגביה בין בזמן ההגבהה ובין בזמן הגלילה, והנחת המטפחת על הס"ת יהיה מהצד החיצוני, ומנהגו שלא להקפיד בזה, כי המגביה לא גולל בעצמו, ואין חשש שהס"ת יפול גם אם יתחיל להניח את המטפחת בפנים, ויהדק את המטפחת בפנים, כדי שכשיבוא לקרות בו ימצא את ההידוק בפנים, ולא יצטרך להפוך את הס"ת, וטוב שיגלול את המטפחת מסביב לס"ת, ולא יאחוז את המפה ויגלול הס"ת סביבו.

לא יגלול את הס"ת בתוך התיק, שעי"ז נח להקרע.

המפטיר לא יתחיל ברכות ההפטרה עד שיגמרו לגלול את הס"ת, והמנהג להמתין רק על גלילת הספר ולא על המפה, ומרש"י לא משמע כך. ויה"ר שאומרים בשני וחמישי אפשר לומר בזמן הגלילה.

כשקוראים בב' ספרי תורה מוציאים אותם יחד, ומוסרים את הס"ת השני לאחד שיחזיק אותו על הבימה, וימסרו לבן דעת ולא לנער קטן, ולא יחזיק את הס"ת מאחורי הקוראים בתורה אלא יתרחק קצת לצד, וכשבאים לסלק את הס"ת הראשון יניחו קודם על השלחן את הס"ת השני, ואם אומרים קדיש יניחו את הס"ת השני לפני אמירת הקדיש, ואח"כ מגביהים וגוללים את הס"ת הראשון, ואחרי שגמרו לגלול את הראשון במפה, מסירים את המפה מהשני ופותחים אותו. ואם יש ג' ס"ת מניחים את השני אחר שגמרו את הקריאה בראשון, ואין אומרים קדיש, ומגביהים וגוללים וכו"ל, ואחרי שגומרים לקרוא בשני מניחים את השלישי וא"צ להניח את הראשון, ואומר חצי קדיש, ומגביה את השני, ופושט את השלישי וקורא למפטיר.

מעיל הס"ת- אם המעיל מצד אחד הוא משי ובצד השני פשתן, במעיל העליון צריך שיהיה המשי בחוץ, ובמעיל התחתון כתב הרמ"א ש"א שיש לשים את המשי לצד הספר, ולא נהגו כן, וכתב המ"א שלכתחילה טוב לנהוג כן, אבל הגר"א הסכים עם השו"ע שאין לדעה זו עיקר, וי"א שבעל נפש יעשה מפה משני הצדדים בשוה, ואין קפידא שבאמצע יהיה פשתן.

כבוד תשמישי מצוה וקדושה- אין לגלול את הס"ת במפה או מעיל קרוע אפי' אם הם חדשים, מפני שאינו כבוד ותפארת לס"ת, ואין לעשות מפת הס"ת או שאר תשמישי קדושה מדברים ישנים שהשתמשו בהם לצורך הדין ובקטיל של יו"כ אפשר דמותר, (ולצורך תשמיש דתשמיש הט"ז מתיי והמ"א מפקפק בזה, ובצירוף סניף אחר בודאי אין להחמיר בזה), ואם שינה צורתם י"א שמותר וכן נוהגים, ויש מחמירים גם באופן זה. ואם עדיין לא השתמש בדברי חולין מותר, ואף שהמ"א חולק מ"מ הנהוג להקל אין למחות בידו. אמנם לצורך תשמישי מצוה כגון כיס לטלית או הטלית עצמה מותר מדברי חול, אבל מתשמיש מגונה כגון מכנסיים אין לעשות.

החזן מוליך את הס"ת לבימה, אבל הוצאה והכנסה אינו שייך לחזנים, ונוהגים למכור את ההוצאות והכנסות משום "וברב עם הדרת מלך".

סימן קמ"ח:

כשנוטלים את הס"ת מהשלחן שהיה מונח עליו כשקראו בו, ע"מ להוליכו לבית אחר שמשמרו בו, לא יטול הש"ץ את מה שפרסו לכבוד הס"ת, מפני טורח הציבור, אלא מוליך הס"ת והציבור יצאו אחריו, ואח"כ יחזור לביהכ"נ ויפשיט את התיבה.

סימן קמ"ט:

יציאה לפני הס"ת, וליווי הס"ת

אסור לציבור לצאת מבית הכנסת לפני שהצניעו את הס"ת, ויחיד ואפי' שניים או שלשה מותר, והפמ"ג מצדד שאם מוציאים את הס"ת לבית אחר לא יצא אפי' יחיד, ואם מצניעים את הס"ת לפני "ובא לציון" בלאו הכי אין לצאת.

ואם מצניעים את הס"ת בבית אחר, אם יש פתח אחד לא יצאו באותו פתח לפני הס"ת, אלא יצאו אחרי הס"ת וילוו את הס"ת למקום שמצניעים אותו שם, ואם יש עוד פתח מותר לצאת בפתח השני לפני שיצא הס"ת בפתח הראשון, ומ"מ צריך להמתין בחוץ וללוות את הס"ת.

וכן במקומות שמצניעים את הס"ת בהיכל, מצוה על כל מי שהס"ת עובר לפניו ללוותו, בין בהוצאה ובין בהכנסה, והמגביה והגולל ג"כ ילכו אחרי הס"ת עד שיחזירו אותו למקומו, (וי"א שנוהגים שרק המגביה מלוה).

בדרך הילוכו מן התיבה אומרים הש"ץ והציבור לדוד מזמור, ואפי' ביו"ט, ובשבת או ביו"ט שחל בשבת אומרים מזמור לדוד הבו לד'.

נוהגים להביא את התינוקות לנשק התורה, כדי לחנכם ולזרזם במצוות.

הלכות בית

הכנסת:

סימן קנ"ב:

בנין בית הכנסת

כפיה לבנית בית הכנסת- כל עיר שיש בה עשרה מישראל כופים זה את זה לבנות בית הכנסת, ואפי' המיעוט יכולים לכופף את המרובים, ואם אין בכוחם לבנות מחויבים עכ"פ לשכור מקום מיוחד לתפילה.

כמה משלם כל אחד- אם בונים בית הכנסת מחלקים את התשלום כל אחד לפי הממון שיש לו, ובשכירות מחלקים חציו לפי ממון וחציו לפי נפשות.

בנית בית כנסת נוסף בעיר- אם כולם לב אחד להם ויש מקום לכולם אסורים להפרד לבית כנסת אחר, ואם אין מקום לכולם אז המונע מלבנות עוד בית הכנסת מונע רבים מלעשות מצוה, אבל אם לב המתפללים חלוק וא"א לחבר ליבם טוב יותר שיתפללו כל כת בפני עצמה.

אין לבנות ביהכ"נ ע"י עכו"ם, ובפרט עשית הכיפה לנוי, אבל תיקון הגג מותר.

כפיה על קנית ספרים- בני העיר כופים זה את זה לקנות להם תורה נביאים וכתובים, כדי שיוכלו ללמוד בהם, ואחר שהותר לכתוב שאר ספרים מחויבים לקנות גם ספרי תלמוד ופירושיהם, ובמקומות שהספרים מצויים אין כופים לקנות ספרים אלא רק ס"ת, וכן אם אין מקום לציבור ללמוד כופים לבנות בית המדרש.

בנית בית הכנסת בגבהה של עיר

אין בונים בית הכנסת אלא בגבהה של עיר. ומגביהים אותו משאר בתי העיר שמשמשים בהם (לאפוקי בנייני נוי ומגדלים שאין משמשים בהם), וגם משערים לפי המקום שמשמשים בו בעליה. ואפי' אם רק תחתית הגג שמשמשים בה גבוה מבית הכנסת ג"כ אסור. וי"מ שההתר הוא במגדל שאין עליו שם דירה ועשוי רק לחיזוק העיר, ולפי זה אין להקל בגג משופע, אף אם אינו ראוי לתשמיש.

אף אם יש הרבה בתי עכו"ם הגבוהים מבית הכנסת, מ"מ ראוי לכתחילה להזהר בזה כל מה שאפשר. ובשעת הדחק מותר להתפלל בבית אע"פ שדרים בעליה על גביו, ובלבד שיהגו בעליה שעליו בנקיות.

מי שהגביה ביתו יותר מבית הכנסת י"א שכופים אותו להשפילו, ואם עשה את בית הכנסת גבוה יותר מהבית אפי' רק בפניה אחת סגי, ובלבד שהגביהו בבנין ולא בעמוד ברזל גרידא.

חלון בית הכנסת

אע"פ שהבונה כנגד חלון חבירו די לו בהרחקת ד"א, מ"מ הבונה כנגד חלון בית הכנסת שהוא צריך יותר אור, צריך להרחיק יותר מד"א, ובהרחקת ח' אמות ודאי סגי, והפמ"ג מסתפק אם דין זה הוא גם בעזרה ובעזרת נשים, והמ"ב כתב שבאלו הכי אין דין השו"ע ברור, והבו דלא לוסוף עלה.

הפותח חלון כנגד חצר בית הכנסת שאין בו תשמיש צנוע לרבים אין למחות בידו, ודווקא במקום מהלך הרבים שא"א לבנות שם, אבל בלאו הכי יכולים למחות שמא ירצו לבנות שם אח"כ. אמנם אם פותחים את החלון של בית הכנסת לחצירו יכול למחות בידם ואם אין לו הרבה מקי כנס עמהם לפנים משורת הדין, והכל לפי ראות עיני הדין.

חלון הפונה לרה"ר ובני אדם עוברים תחתיו בדרכס לבית הכנסת, אין לשפוף שם מי רגלים, שמא ההולכים בהשכמה לבית הכנסת יטנפו בהם. ובלאו הכי יש ליזהר שלא לשפוף שופכין לרה"ר שמא יוחלקו בהם, והוי בור ברה"ר.

מי שיש לו בית הכנסת ומגיע ממנו ריח רע לבית הכנסת, צריך להרחיקו אפי' הוא קדם לבית הכנסת, וצריכים לתת לו דמיו.

סדר בית הכנסת

הפתח- אין עושים פתח בית הכנסת אלא כנגד הכיוון שמתפללים לשם, כדי שישתחוו מן הפתח כנגד הארון, ובמקום הדחק אינו מעכב כלל. ואין הקפידא אלא בפתח שרוב הציבור נכנסים בו ולא בשאר פתחים, וכן בפתח הפרוזדור אין קפידא. ואם הפתח היה בצד אחר וחרב בית הכנסת, ורצו קצת מנהיגים לעשותו כדינו, אין האחרים יכולים למחות אפי' אם הם הרוב, ואע"פ שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם.

הארון יהיה קבוע בצד שאליו מתפללים כדי שיהיו פניהם מול ההיכל כשהם מתפללים. ובמקומות שמפני הדחק לא העמידו את ההיכל בכותל המזרח ילה"ס אם יתפללו למזרח לכיוון ירושלים או כנגד הארון קודש.

הבימה- יעשו את הבימה באמצע בית הכנסת, שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם, ומנהג קדום הוא, ובעונותינו הרבים באיזה מקומות פרצו מנהג זה והארכו הפוסקים בגנותם. ואין עושים יותר משש מדרגות לבימה.

הש"ץ- כשהש"ץ עומד בתפילה יורד לארץ לפני התיבה, ופניו כלפי הקודש כשאר העם.

סדר הישיבה- הזקנים ישבו כלפי העם, ושאר העם ישבו שורות שורות כלפי הקודש ופני הזקנים, ועכשיו

שקונים המקומות אין ענין בסדר זה, אך יזהרו ששום יושב לא יהיו פניו לבימה ואחריו להיכל, אבל מן הצדדים אפשר. וכן המנהג להתיר כשאין אחריו כנגד ההיכל ממש. ומותר לרב לדרוש כשאחריו להיכל, משום שהס"ת ברשות אחרת, ולפי שעה שאני. ואפשר לעשות מקומות שאחריהם לבימה, כי היא ברשות אחרת.

סימן קנ"א:

מורא- ביהכ"נ וביהמ"ד נקראים "מקדש מעט", ובבית המקדש כתיב "ומקדשי תיראו", ובעוון קלות ראש ביהכ"נ נהפך לבית עבודת גילולים ח"ו.

כבוד- נוהגים בהם כבוד, לכבדם (נקוי) ולרצבם (במים), ונוהגים להדליק בהם נרות לפני שנכנסים להתפלל.

מה אסור לעשות בביהכ"נ וביהמ"ד

שחוק וקלות ראש- אסור לנהוג בבית הכנסת שחוק וקלות ראש והיתול, ומ"מ אף אם נעבדו עברות גדולות בבית הכנסת מותר להתפלל ולתת שם ס"ת.

דיבור- שיחה בטלה אסורה, ואפי' שיחת חולין לצורך פרנסה שבחוץ אין בה אסור, וכ"ש בדיבורים אסורים לשון הרע ורכילות ומחלוקת וקללות, שמלבד עצם חומר העוון, יגדל עונו במה שעושה זאת במקום השכינה, ואם הוא מכשיל את הרבים יגדל עונו יותר, ומצוי שע"ז תתפשט המריבה בבית הכנסת ויבואו לידי חרפות וגידופים והלבנת פנים ברבים, (והמבזה חבירו בפני ת"ח הוא אפיקורוס ואין לו חלק לעוה"ב, וכ"ש בפני הס"ת), והכאות ומלשונות וחילול ד', והגורם לכל זה יטול שכר כנגד כולם, ועל כן הירא את דבר ד' לא ידבר דברים בטלים כלל בבית הכנסת, והמקום הזה יהיה מיוחד רק לתורה ותפילה.

איסורים נוספים- אכילה ושתיה וילה"ס אם אכילת עראי מותרת או אסורה, וצ"ע מלאכה, התקשטות, וטיול.

כניסה מפני החמה או הגשמים או הצינה אסורים, ולא מועיל לקרות איזה פסוק, ואם היה עוסק בדבר הלכה והתחילו גשמים מותר להכנס כדי שלא יטרידוהו הגשמים.

שינה אסורה אפי' שינת עראי, וכתב השו"ע שבביהמ"ד מותרת שינת עראי, ורעק"א מפקפק בזה, ואפשר שההתר הוא מפני שבית המדרש שוהים בו זמן הרבה וקשה להזהר משינת עראי, ולכן לא אסרו לשום אדם, וילה"ס אם מותר בבתי מדרשות שלנו שגם מתפללים בהם, וצ"ע.

אורחים עניים מותר להאכיל או להשכיב בבתי כנסיות שבחו"ל שעל תנאי הם עשיות, ויש אסורים גם בזה דס"ל שדווקא בבבל עשיות על תנאי, וגם דבישום אין מועיל תנאי, ואין להחמיר במקום הדחק כיון שהוא צורך מצוה.

שתית מים- בתשובות רשב"ש כתב לאסור למי שאינו ת"ח, והמנהג להתיר, ואפשר שסומכים על המ"ד שבת כנסיות שבחו"ל עשיות על תנאי, ולפי זה בא"י אסור, ונראה שמי שלומד אפי' שלא בקביעות מותר לשתות אם הוא צמא, דהוי צורך מצוה כדי שלא יתבטל מלימודו.

חשובות אסורים אע"פ שהוא צורך רבים ואין מקום אחר, וחשובות של מצוה מותרים.

הספד אסור אא"כ ההספד הוא לקרוב של אחד מגדולי העיר שכל בני העיר באים להספד, וכ"ש כשההספד הוא על ת"ח.

קפנדריא- אסור לעשות קפנדריא בבית הכנסת, והפמ"ג מתיר לצורך מצוה, והביאור הלכה כתב שמשמטבר שאסור, ואם הדרך היתה שם לפני שנבנה בית הכנסת מותר, ואם נכנס להתפלל מצוה לצאת בפתח אחר מהפתח שנכנס בו.

אופנים המותרים

ת"ח ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות ולישון ולטייל ולהתקטט מדוחק אף בבית כנסיות שבא"י, אבל כניסה מפני החמה והגשמים ושאר דברים אסור, וכ"ש שאסור בשחוק ושיחה בטלה. והמ"א כתב שללומדים בקביעות לעולם הוא שעת הדחק, שאם יצטרך לאכול ולשתות בביתו יתבטל מלימודו, אבל אם לא לומדים אסורים לאכול ולשתות. והרמ"א כתב שבבית המדרש מותר אפי' שלא מדוחק דכיון שלומדים שם בקביעות הוי כבית שלהם, ומותר אף שאר תשמישים ולהכנס מפני החמה או הגשמים (ומהרמ"א עצמו משמע ששאר תשמישים אסור), אבל קלות ראש אסור, וכן מצדדים לדינא הלבוש והב"ח, ומותר אף שינת קבע, וכן נראה שאין להחמיר לאנשים שלומדים שם כל היום.

הנצרך להכנס לבית הכנסת כגון לקרוא אדם יאמר איזה דבר תורה, ואם אינו יודע יאמר לתינוק שיקרא לו איזה פסוק, או שישיה מעט כדי הילוך ח' טפחים, ואח"כ יקרא למי שהוא צריך, ולא יקרא לפני אמירת הדבר תורה, מפני שנראה שהד"ת טפל.

יחיד הקובע מדרש בביתו לצורכו י"א שאין בו קדושה כ"כ, אמנם אם הקדישו רבים אפי' אם אין מתפללים שם יש עליו קדושת בית המדרש.

לצורך בית הכנסת מותר לאכול, כגון כשנקבצים לעבר את השנה, אמנם סעודת מצוה שיש בה שכרות אסור אף בבית המדרש, ומ"מ הנהגים להקל לעשות סיום הש"ס בבית המדרש כשאין מקום מרווח אחר אין למחות בידם שיש להם על מי לסמוך. ומותר לישן בבית הכנסת לצורך בית הכנסת, כגון לשומר, או לביל יוה"כ כדי לשמור הנרות, (ונחלקו האחרונים אם מותר להכניס מיטתו לשם).

כניסה עם איזה דבר- מותר להכנס במקלו בתרמילו באפונדתו, ויש אסורים להכנס בראש מגולה אפי' במקום שרגילים ללכת כך לפני השרים, או בסכין ארוך ואין להחמיר אלא באנשים דעלמא האסורים לאכול שם, ובא"ר כתב שאין להחמיר אלא בסכין מגולה. וראוי לקנח טיט שעל רגליו ושלא יהיה עליו ועל בגדיו שום לכלוך.

יריקה- מותר לרוק ובלבד שישפשפנו ברגליו, ובשבת שאסור לשפשף יעמיד המנעל עליו עד שיתמערך, וכן מותר לרוק בגמי או תבן וחול שאם ירוק לתוכו לא יהיה נראה, ולא ירוק בתפילת שמונה עשרה, או בפני חברו שימאס מזה.

בית כנסת שחרב עדיין הוא בקדושתו ונהגים בהם כבוד (ואפי' בתי כנסיות שבחו"ל אא"כ התנו), חוץ מכבוד ורבוץ, ואם עלו בו עשבים מותר לתולשם, ובלבד שיניחם במקומם, כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם, ואם בנו את בית הכנסת במקום אחר אין שייך דין זה, אבל יעשו גדר סביבו שלא יבאו לזלזל שם, ואם הוא במקום שיכולים למכור כדלהלן סימן קנ"ג ימכרוהו.

תנאי בבית הכנסת

בית הכנסת שהתנו בפירוש להשתמש בו, מותר להשתמש בו, לפי הכללים דלהלן-

בישובו ובחורבנו- בחורבנו מותר להשתמש בו לתשמיש שאינו מגונה, (לאפוקי לעשותו מרחץ וכדו', וזריעה, וחשבונות של רבים, ולענין חשבונות של יחיד הפמ"ג כתב שמותר, ומרבינו ירוחם משמע דאסור), אבל בישובו אע"פ שהתנה אסור באכילה ושתיה ולהכנס בו מפני החמה או הגשמים, דיש בזה קלות ראש, ולשאר תשמישים כתב המ"א דמהני תנאי, ובביאור הלכה מקשה על דברי המ"א. ובשעת הדחק יש לסמוך על השיטה שהני תנאי אף בישובו.

שמירת הלשון חלק שני:

ענייני לשון הרע לפי סדר פרשיות התורה-

בתי כנסיות שבא"י לשיטת השו"ע לא מועיל להם שום תנאי, ולשיטת המ"א מהני תנאי לתשמישי חול שאין בהם קלות ראש כלל, ובביאור הלכה מצדד שאף אכילה ושתיה וכיוצא בזה שיש בהם קצת קלות ראש מותר בשעת הדחק כגון להאכיל שם עניים.

אם לא התנו בפירוש אסור, וי"א שאף בסתמא מותר.

אם התנה להתפלל בו לזמן מסוים, לב"ח מותר להשתמש בו אה"כ כל מה שירצה, וביאור הלכה כתב דבאופן זה לא נחשב הזמנה, וגם באותו הזמן אין לו קדושה כלל, מלבד קלות ראש כגון חשבונות וכ"ש שחוק והיתול שיש להחמיר, אבל אכילה ושתיה ושאר תשמישים מותר.

עליה שע"ג בית הכנסת- יש ליזהר שלא לשכב בעליה שע"ג בית הכנסת, ובדרך מקרה מותר, ולענין שאר תשמישים השו"ע מסתפק בזה, ולפי השע"ת יש להקל, חוץ מהמקום שמעל הארון קודש. אמנם כל זה בבניה לבית כנסת, אבל בית שעשאו בית כנסת, או שבנה את הדירה יחד עם בית הכנסת מותר לשכב עליו ואפי' בבתי כנסיות שבא"י, ושומר נפשו ירחק מזה, ובפרט במקום שמעל הארון קודש, ותשמיש מגונה מאד כטינוף וכיוצא בזה אסור בכל גוונא, ואין לעשות בית הכנסת אם יש בדירה שלמעלה דבר מגונה כזה, והט"ז כתב שנענשים על זה הרבה, ואפשר שבבתי כנסיות השכורים לזמן לא חיישינן לזה.

גג בית הכנסת אסור להשתמש בו אפי' בחורבנו.

סימן קנ"ב:

סתירת בית הכנסת

אסור לסתור בית כנסת או בית מדרש, בין של יחיד בין של רבים. ואפי' אם דעתו לבנות אחר במקומו אסור, ואפי' האחר יהיה יפה יותר, או שבונה בית מדרש במקום בית כנסת, ואפי' המעות או כל צרכי הבנין של הבנין החדש מונחים אצל הגבאי, מ"מ אסור, אלא בונים תחילה את החדש ואחרי גמר הבניה מותר לסתור את הישן (אפי' עדיין לא התפללו בו), ודלא כהב"ח שמיקל אם כבר התחילו לבנות). ואפי' בבית כנסת של כרכים מותר. ואם בזמן הבניה חסרו אבנים לבנין החדש, אפ"ה אסור לסתור מהישן כדי לבנות באבנים אלו את החדש.

אם יש להם בעיר בית כנסת אחר ויכולים כולם להתפלל שם ברוח, הט"ז מתיר והמ"א אסור, ואין להחמיר. אבל אם יש מקום להתפלל אך זה אינו בית כנסת אסור לכונ"ע.

אפי' מחיצה אחת אסור לסתור עד שבנו את החדש, וברא"ש משמע שמותר, ואפשר שגם הרמב"ם לא אסר אלא כשאפשר לבנות בלא לסתור, אך מהתשב"ץ משמע קצת דבכל גוונא אסור.

החלפת מקום שכור- היה מושכר להם מקום לתפילה לזמן, אסור לסלק עצמם מהמקום הראשון עד שישכרו מקום אחר, וכן אסור למכור בית הכנסת לפני שקנו חדש.

אם הבנין הראשון מט ליפול או שחרבו יסודותיו או שגזרה המלכות שלא יתפללו שם, סותרים אותו מיד אפי' אם אין מקום אחר להתפלל, ומתחילים לבנות אחר במהרה ביום ובלילה. וכתב הריטב"א דאפי' חז"י תיוהא אין לסותרו אלא מדעת הפרנסים.

סתירת דברים בבית הכנסת- אסור לסתור דבר מבית הכנסת, כגון לנתוך כלי קודש או כלי בית הכנסת, וכן אסור לעקור דבר מחובר, אא"כ עושה ע"מ לבנות. ופנוי כלי קודש או ספסלים מבית הכנסת, אף שאינו כבוד לבית הכנסת, אינו בכלל זה. ומותר לעשות גומא כנותל כדי לתלות בה מדף או עץ, ודלא כהט"ז.

סימן קנ"ג:

העברה מקדושה לקדושה

בית כנסת ובית מדרש- בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש, והיינו מקום המיוחד לתורה, ואפי' אין מתפללים שם, ולכחילה נכון שידחקו את עצמם להשיג מעות אחרות לצורך בית המדרש, והמ"א מסתפק אם מותר לעשותו בית מדרש ליחיד, והא"ר מצדד להחמיר, וכן משמע במאירי. וכן מותר למכור בית כנסת ולקנות בית מדרש, באופן שאין לחוש לפשיעונו, והיינו כשבית המדרש מוכן ואינו חסר אלא נתינת מעות. ובית המדרש אסור לעשותו בית הכנסת.

החלפה לקדושה אחרת- מותר למכור מקדושה קלה לקדושה חמורה, אבל מקדושה חמורה לקדושה קלה אסור אפי' אם כבר מכרו, ואפי' במותר המעות אסור.

סדר הקדושות- (מהקלה לחמורה) בית הכנסת, תיבה (בימה או ארון קודש), מטפחת של ס"ת, נביאים וכתובים, ספר של חומש אחד בגלילה (וחומשים שלנו אפי' כל הה' יחד גרע מספר אחד בגלילה) או ס"ת שנמצאה בו טעות, ספר תורה.

החלפה לקדושה אחרת כיוצא בה- לכתחילה אסור למכור כדי לקנות כיוצא בו, ואפי' במקום שאין לחוש לפשיעונו, ואם כבר מכרו יש מתירים לקנות כיוצא בה, ויש אסורים, אא"כ יש תיוהא בדבר שמוכרים שאז מותר למכור לכתחילה, וס"ת שלא שייך בו עליו קדושה, לכו"ע כשמכרה יקח בדמיה אחרת. ואם מכרו בית הכנסת ואין בית כנסת אחר, נכון יותר שיקנו בית הכנסת מאשר להעלותו בקדושה. וכתב הט"ז שבזמננו רגילים למכור ספרים ולקנות בדמיהם אחרים הוי כמו שהתנה בשעת הקניה שיוכל למכור ע"מ לקנות יפה יותר, ולא"ר אין מותר אלא בשל יחיד.

דין מעות שגבו לצורך מסוים

דין המעות עצמם- אין לשנות מעות שנגבו לצורך מסוים אלא לצורך קדושה חמורה יותר, ולענין ללוות את המעות ולהשתמש באחרים הט"ז מתיר ולהמ"א אסור אא"כ עשו כן ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר.

דין מותר המעות- אם כבר השתמשו במעות ונשאר מהם, מותר להשתמש בהם לכל מה שירצו, ואפי' לצרכי ציבור שאין בהם שום קדושה, ומשמע מרבינו ירוחם דמותר למישיני ביה שיכרא, אבל מכל הפוסקים לא משמע כן.

דין תנאי- אם כשגבו את המעות התנו שיוכלו להשתמש במותר, דעת השו"ע שאפי' אם קנו בהם דבר קדוש ומכרוהו וקנו במעות דבר אחר ונשאר מהמעות מותר להשתמש בהם, והא"ר והגר"א מפקפקים בזה. ואם לא התנו בזמן הגביה לא מועיל להתנות בזמן המכירה ואסור להורידם. ואם קנו בדמים שגבו עצים ואבנים חלה עליהם הקדושה (ולמ"א אסור ללוותם ולהחזיר מעות אחרים) ואסור לשנותם אלא רק לקדושה חמורה, ואע"פ שהזמנה לאו מילתא, שאני הכא שהגיעו המעות ליד הגבאי, והמ"א כתב הטעם משום שזה בזיון אם יורידו את המעות מקדושתם, אכן י"א שאף אם לא הותירו לא חלה קדושה על המעות שגבו, וצ"ע לדינא.

קדושה בדבר שנתרם לבית הכנסת- אם תרמו עצים ואבנים או מעות לצורך בית הכנסת, (למ"א איירי דווקא בנתנדבו מעצמם) אם באו ליד הגבאי מותר לשנותם רק לקדושה חמורה, אא"כ עושים כן ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, ואם לא באו ליד הגבאי מותר ללוותם ולתת אחרים תחתיהם, אבל אין התרם יכול לחזור בו, דהוי נדר.

לא תעמוד על דם רעך- שאם יכול להצילו ממיטה או לשכור אחרים להצילו חייב. וסמכו ללא תלך רכיל לומר שאם ע"י הרכילות סיכן את חברו ג"כ מחויב להצילו או לשכור אחרים להצילו, וסיום הפסוק הוא "אני ד' " נאמן לשלם שכר למי שזהיר

ברכילות ובהצלה, ונאמן לפרוע למי שעושה בהפכו, ואמרו חז"ל שעל ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים נפרעים בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב, ולשון הרע כנגד כולם.

איסור הלבנת פנים- אסור להלבין פני חבריו ברבים אפי' דרך תוכחה, וגדול עונו מנשוא, וכאילו שופך דמים, וממעשה דתמר רואים שאפי' אם הוא חייב בדבר צריך להזהר שלא לביישו, ומי שרגיל להלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעוה"ב.

אונאת דברים חמורה מאונאת ממון, שהיא בגופו, ואינה ניתנת להשבון, ועתיד הקב"ה להפרע מן המאנה, והיא בכלל לשון הרע.

לעלוי נשמת
הג"ר חיים צבי
הכהן קרפ צ"ל.
ולרפואת פנינה
חיה, וחיים דב,

הקמת שיעורי תורה וקב

הדרכה • סיוע • ליווי

פרק כ"א: עונש הנחשים השרפים- סמוך לכניסתם לא"י היו שקצרה נפשם ודיברו שלא כהוגן, (וזה רמז לסוף הגלות שיהיו שיכשלו ג"כ בזה ויענשו על זה מאד, ויש לזהר מזה), ואמרו שעתידי המן לתפוח במעים כאשר לא יהיו זכאים כ"כ, והאמת שהמן היה אוכל בלא שום פסולת, כדי שידעו שהאדם חי ממוצא פי ד', וכדי למעט טירחתם דכתיב "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", ובדיבורם על המן התעורר נחש הקדמוני לקטרג עליהם, ושלח ד' בהם את הנחשים השרפים, שעד עתה היו שמורים מהם ועכשיו התגרו בהם, והתגרו בעם שהם היו עיקר המדברים, ולא במי שהיה בדרגת ישראל, ומ"מ השמירה הסתלקה מכולם ומתו גם מישראל, וביקשו משה שיתפלל שישורו מעליהם ותחזור השמירה, וכך עשה משה, ואמר לו הקב"ה שכיון שנתנו כח לנחש לקטרג א"א להחזיר להם את השמירה, ואפשר רק שמכאן ואילך לא יתגרו בהם הנחשים, ונחש הנחושת היה לסימן שבדיבורם עוררו את השרף העליון, שע"ז יהיו נכנעים לד', ואם היה מתבונן בו אדם בדרגה פחותה היה חי, אבל אדם חשוב מעשיו פגמו בעולמות יותר עליונים, וצריך התבוננות יתירה כדי להנצל.

פרק כ"ב: הדיבור חמור ממעשה- המוציא שם רע לוקה משום שעבר על לא תלך רכיל, ומשלם יותר מאונס ומפתה משום שהאומר בפיו חמור מהעושה מעשה, שדרך האדם להתבונן על מעשיו ולא על דיבוריו, אבל האמת שהקלוקל שע"י הדיבור הוא יותר מע"י המעשים, ולא נאבד אפי' דיבור אחד ושיחה קלה. "ייתד תהיה לך על אזנך" דרשו חז"ל שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזנו.

השמר בנגע הצרעת וכו' היינו שמירת הלב שלא תבוא ואם באה לעשות הכוראת הכנהנים, וזכור את עשה ד' אלוך למרים היינו בפה, והיא מצות עשה.

פרק כ"ג: בהר גריזים והר עיבל היתה ברכה מיוחדת למי שנזהר מלשון הרע וקללה מיוחדת למי שאינו נזהר.

והלכת בדרכיו- הליכה בדרכי ד' היא מעלה גדולה הקודמת לשמירת החוקים המצוות והמשפטים, ומאד צריכים להתחזק בזה, וצריך ללכת במידה זו כל הימים ולא רק במקרה, וכלול בזה שלא לדבר לשון הרע, כמו שמצינו במעשה דעכן שאמר הקב"ה וכי דלטור אני, שאע"פ שהדבר ממילא יתברר, אין לומר זאת בפה.

נמצאנו למדים שפרשיות רבות מספרים ומזהירים מדיבורים אסורים, ועוד יש בזה גם עשרות פסוקים בנ"ך המתעבים את האיש המפקיר את פיו לכל אשר יחפוץ, ואשרי הנזהר בזה.

פרק כ"ד: זהירות מלשוה"ר בכל גיל- גם מי שזמנים רבים לא שמר את פיו יחזק עצמו עכ"פ לענין להבא, כי למה יפסיד לעצמו יותר, ויעשה גדרים להרחיק עצמו מחבורת אנשים, ולא לדבר על אף אחד, ויפייס את מי שדיבר עליו, וידבר רק דברי קדושה ותורה (ודברים הכרחיים), ויוכל לומר אשרי זקנתו שכיפרה ילדותו.

פרק כ"ה: טהרת המחשבה- אנו מתפללים ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך ולא נבוש לעולם ועד, והיינו שיהיה בלב רק אהבת ויראת שמים, ולא תתערב לזה אהבה אחרת להבלי האדם, כי האדם עתיד להתבייש לנצח, כי לעת"ל יבואו לפני ד' כל עניניו מעשיו ומחשבותיו.

פרק כ"ו: תורה ויראה- האדם חייב להשתדל בתורה וביראה גם יחד, כי עבודת קנין היראה עבודה ארוכה ותמידית, ואם ימתין האדם לקנות החכמה אחר היראה וליבו ריק מחכמה אין יראתו חשובה כלל, והתורה מראה לאדם את הדרך שילך בה, ועל ידה יתבונן ויכיר את הקב"ה. וכן להיפך אם ישקיע בחכמה ולא ביראה אין החכמה חשובה כלל, ולעת"ל שמראים לאדם את כל מעשיו ודיבוריו, יראה את כל התורה שלמד, ואח"כ יראה איך ע"י דיבורים אסורים טימא את כל התורה שלמד, ומה גדולה תהיה תוגתו. ועל כן בעת שמתחיל להתחכם בתורה יקיים "ראשית חכמה יראת ד'" "וטוב לו בזה ובבא, ויזדרז להוסיף חכמה, והמבטל מן התורה הוא הזק נורא, כי אינו דומה עבד שעושה מעשה מחט לעבד הנוקב מרגליות.

פרק י"ח: לימודים מעונשה של מרים- א' איסור לשוה"ר הוא אף אם מדבר על מי שאינו מקפיד, ב' אסור אפי' אם המדבר היטיב עמו, שהרי מרים הצילה את משה, ג' אסור לספר אפי' לקרוב אחד שודאי לא יספר לאחרים, ד' אסור לומר על גדול שאינו מיוחד אלא כשאר הגדולים. ונצטרעה מרים בעוון לשון הרע, ולא הועילה תפילת משה אלא לעשותה מצורע מוסגר במקום מוחלט.

פרק י"ט: חטא המרגלים- ראה כמה גדול כוחה של לשון הרע, שאע"פ שהמרו פי ד' בעגל ועוד, אפ"ה לא נחתם גזר דינם אלא על לשון הרע של מרגלים בלבד, והאמירה שמקלקל האדם בפיו חמורה מהעושה מעשה.

ועתה נבוא לבאר ענין המרגלים, מה גרם למרגלים לחטוא ולמשוך אחריהם את ישראל ואפי' את הסנהדרין. והביאור בזה כי היצר הרע יושב על ב' מפתחי הלב, לפעמים הוא מביא את האדם לידי גאווה, ולפעמים מביא לידי שפלות כדי שיחשוב שהוא לא יכול לעשות מצוה מסוימת. וגם בענין המרגלים התגבר היצר עליהם שאינם ראוים לנצח עם רב וגבורים כאלו, שאין הקב"ה מגרש אומה אלא לאומה טובה ממנה ואנחנו חטאנו, ולא הבטיח הקב"ה את הארץ אלא אם יהיו צדיקים. ומאידך טענו שאויר הארץ אינו טוב ומזיק לבריות, והגבורים מטילים פחד וממילא ימ לבבכם ותסור מכם ההשגחה השומרת על האדם לפי מידת בטחונו בד'. ואז בכו הסנהדראות, שהרי ככל שהאדם חשוב יותר הוא מכיר יותר את ערכו הדל. ויהושע וכלב טענו שהארץ טובה מאד, ועל מה שטענו שאינם ראוים ענו והלא קרע לנו את הים וכו' והיינו אע"פ שבדין לא היו ראויים לזה, ולא הבטיח הקב"ה את הארץ רק אם יהיו צדיקים, וכל עוד שהאדם לא מורד בד' לעקור מצוותיו בכונה יוכל לקוות לכל טוב, ואין לפחד מהענקים כי עם כל תקפם וגבורתם היה ליבם נכנע יותר משאר העם, והיו נחבאים בהרים ובערים בצורות.

ויצר הרע כמו של המרגלים יש גם אצלנו, שהאדם מתרפה מלימוד התורה ומגיע מזה לרפיון בקיום המצוות, אף שמכיר בגודל שכר העוה"ב, מפני שחושב שרק מעטים יכולים לפרוש לגמרי מענייני העולם, והוא לא יכול, וזה טעות, כי אין האדם חייב ללמוד כל היום והלילה ולא להתעסק בשום עסק, אלא מחויב לקבוע עיתים לתורה, והעסק יהיה בלא שום תרמית, וכמו שמצינו שאת זה שואלים לאדם "נשאת ונתת באמונה, קבעת עיתים לתורה", וכן בשאר המצוות לא החמירה התורה כלל על האדם, רק צריך להזהר לא להיות מורד, והיינו שלא לבטל בידים מצוות עשה או לעבור על לאו, ואם יזהר בזה יזכה למעלה באופן היותר נעלה. וכאשר היצר רואה שלא עלתה בידו מתחיל לפתותו שיזדקקו עמו מאד אם עשה המצוות כהוגן בלא שום פניה, ואם הפסיק באמצע לימודו, וכיון שהקב"ה הוא אמיתי מי יוכל לזכות בדיו, והכל כדי שיתרשל מעבודת ד' יתברך, ואף שטענות אלו צודקות מ"מ הקב"ה ברא את כח התשובה, ויתחרט ויקבל להתנהג להבא כדיו.

והנה מצינו כמה חילוקים בין כלב ליהושע, וביאור הענין הוא שיש ב' דרכים בעבודת ד' בעת שמתגברים כוחות התועים בעולם, או לפרסם שיטתו ולהלחם עמהם, או שישתוק עד שיוכל לברר את דעתם הכוזבת לעיני כל, וגם אופן זה הוא טוב אם כוונתו לשם שמים, והחסרון בזה הוא שהוא עלול להתקרב, ומאידך באופן הראשון יש חסרון שיכולים להזיק לו, וכלב נהג באופן השני כדי להוכיח רשעתם לעין כל, אך כדי שלא יושפע מהם הלך להשתח על קברי אבות, ויהושע נהג באופן הראשון.

פרק כ': החילוקים בכפרת עוון לשון הרע- מבואר בערכין שאם אהנו מעשיו באים עליו נגעים אפי' אם דיבר בצינעא, ואם לא אהנו מעשיו, אם דיבר בצינעא הקטורת שהיא בחשאי מכפרת עליו, ואם דיבר בפרהסיא המעיל שקולו היה נשמע היה מכפר עליו. ומה שמצינו שבמגפה שהיתה אחרי שהלינו על משה ואהרן, כפר אהרן ע"י הקטורת, אף שזה היה בפרהסיא, י"ל שלכן הורידו את הקטורת לעם בפרסום. ולא היה מספיק המעיל, כי הלשון הרע היה על אהרן עצמו. ויותר נראה דאהנו מעשיו היינו שנתקוטטו על ידו, וכן אם הקניט את חבריו מיקרי אהנו מעשיו, ולכן לא הספיק המעיל, ומה שנתחייב כל"ה ולא היה מספיק נגעים, מפני שהוציאו דיבה על משה טורת לכפר על הנשאים, ומהאי טעמא ג"כ מרים דיברה בחשאי.

ניתן לשמוע את
הסיכומים ב"קול הלשון"
03-6171111
להקיש 1 (עברית) 3

חדש- נקודות הפצה ברחבי
הארץ
עד 5 חינם, כמויות (או את שאר
החברות שיצאו עד כה) יש להזמין ב-

לפרטים והערות נא
להתקשר ל--052
7692282. בין הסדרים.
ניתן לקבל את הגליונות

בחודש
האחרון
הודפסו 6000
גליונות
בעלות של
1800 ש"ח.
כל תרומה

הורה
הזמנים
חברות
החלוקה
למסכת

חבורות
מבית מחשבת התורה
office@machshevet.org | 1800-600-613

מוצות לימוד

